

УДК 711.4:504.05

А. В. Захарова,
*аспірант кафедри містобудування,
Київський національний університет будівництва та архітектури*

ТИПОЛОГІЯ НОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ РОЗСЕЛЕННЯ

Анотація: в статті викладено результати аналізу виникнення поселень за функціональним призначенням. Розглянуто приклади екополісів. Запропоновано типологію нових елементів розселення.

Ключові слова: новий елемент розселення, екополіс, функціональне призначення.

Новий елемент розселення (НЕР) є системою розселення, яка містить в собі «... поступово ускладнюючі структурні одиниці від первинного житлового комплексу до економ-географічного району...» та відповідає потребам соціуму на час свого виникнення [1, с.5]. Появлення НЕР обумовлюється необхідністю у використанні суспільством нового функціонального призначення території (нового суспільного виробництва, як містоутворюючої бази), яке продиктоване розвитком культури, технологій, людськими інтересами та способом життя.

В кожному історичному періоді поява нової першочергової функції у житті суспільства відображалась у виникненні функціональної зони поселення або взагалі нового типу поселення. У зв'язку з тим постає задача в перетворенні традиційних містобудівних методів для вирішення якісно змінених умов для організації нових елементів розселення. Тому для розвитку поселення існує необхідність в створенні нової урбанізованої структури, яка відповідатиме соціальним, економічним та культурним функціям нового розселення [1]. Така урбанізована структура має містити в собі сукупність містобудівних, економічних, соціальних, культурних принципів та об'єктивних даних (демографічні показники, антропогенні навантаження). А на сьогоднішній день у зв'язку з критичним станом екологічної ситуації урбанізована структура НЕР має включати в собі екологічні параметри територіального розвитку поселення або системи поселень, що направлені на збереження природних ресурсів.

Історичний аналіз виникнення поселень дає змогу відстежити послідовність розвитку НЕР в різні епохи та побудувати класифікаційний ряд поселень, де типологія ґрунтується, перш за все, на пріоритетному функціональному призначенні типа поселення в конкретному проміжку часу. Отже, виникнення НЕР поділяється таким чином (рис.1) [2]:

I Стародавній період (III тис. до н.е. – IV ст. н.е.):

1. *Аграрне поселення* (первинні селища, Пловдів);

2. *Військові поселення* (Відень, Будапешт, Белград);
3. *Місто-колонія* (Любляна, Аугсбург);
4. *Місто-поліс* (Феодосія, Керч, Афіни);
5. *Столичне місто* (Стамбул, Анкара, Софія).

II Середньовічний період (V-XIV ст.):

6. *Торговельне поселення* (Стокгольм, Роттердам, Смоленськ);
7. *Портове поселення* (Копенгаген, Брест);
8. *Духовно-релігійне поселення* (Оксфорд, Берлін, Тверь);
9. *Місто-резиденція* (Токіо, Познань, Осло);
10. *Місто-фортеця* (Кам'янець-Подольський, Чернігів, Кострома).

III Період Відродження (XV-XVI ст.):

11. *Ідеальне місто* (зіркоподібні, круглі та квадратні міста).

IV Період Індустріалізації (XVII-перша пол. XIX ст.):

12. *Промислове поселення* (Пермь, Лідс, Галліфанс);
13. *Утопічне поселення* (урбаністичні та дезурбаністичні типи розселення);

14. *Курортне поселення* (Бат, Бакстон, Сочі);

V Період Капіталізації (друга пол. XIX-перша пол. XX ст.):

15. *Транспортний вузол* (Мурманськ, Алма-Ата, Новосибірськ).
16. *Місто-сад* (Лечурт, Хемпстед, Уелін, Харлоу);
17. *Місто-супутник* (Мілтон-Кейнз, Понтуаз-Сержи, Зеленоград);

VI Сучасний період (друга пол. XX-поч. XXI ст.):

18. *Наукове поселення* (Орсе, Ервін, Пуціно).
19. *Режимне поселення* («Олімпійське селище» Ванкувера, Лондона);
20. *Енергоефективні екопоселення* (Донгтан, Масдар, Дех-Сабз, Лейстер);
21. *Циклічне поселення* (екопоселення, родові поселення).

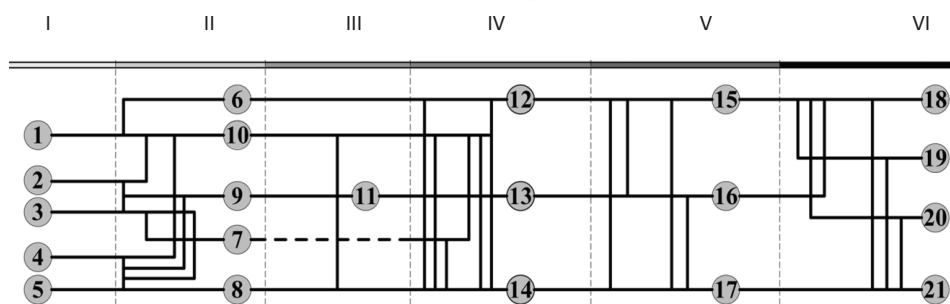

Рис.1 Типи поселень, які були новими елементами розселення в різні періоди.

Таким чином, в кожному епоху виникали, розвивались, взаємодоповнювались та заміщались нові елементи розселення, які відображали основні потреби суспільства та відповідали його економічному, технологічному та культурному розвитку. Сучасні НЕР також ґрунтуються на потребах

суспільства, а саме, на покращенні екологічного стану довкілля та досягненні сталого розвитку території. Тому новий елемент розселення сьогодні має назву екополіс – як концепція суспільного розвитку природи та людини.

Сьогодні існує велика кількість прикладів проектів екоміст: великих, малих, міст-хмарочосів, підземних, водних, тощо. Теперішній час можна сміливо назвати новою хвилею містобудівних концепцій. В кожній країні є хоч один населений пункт, що має назву екополіс. По суті екомісто стало брендом, що досить добре рекламується, але не завжди розуміється належним чином. Отже, потрібно розібратися, а що ж таке насправді Екополіс?

Під «*екополісом*» у містобудуванні можна розуміти урбанізований ареал, середовище якого формують як природні, так й антропогенні елементи. Згідно із В.Л.Глазичевим, «екополіс – не форма, не схема форми і навіть не програма, його не створюють, а розпізнають у наявній території; це не якась нова мета, а нове ставлення до містобудівного, взагалі архітектурного завдання» [3].

На пострадянському просторі питання створення екополісу виникло ще у 80-і роки ХХ століття на полігоні в Пушціно та його передмісті. Автори проекту А.А. Брудний та Д.М. Кавтарадзе в своїй роботі на практиці спробували об'єднати соціальні, політичні та культурні аспекти в еколого-містобудівному напрямку за допомогою зміненню модальності урбанізації з високоурбанізованих регіонів на *екополісний тип розселення* з модульною одиницею *екополісом* [4].

Схожа ідея простежується в програмі-стратегії екологічно орієнтованого розвитку «ЕКОЛАР» (Ecologically Aimed Redevelopment, ECOLAR), яка була зареєстрована в Лондонському інституті соціальних винаходів у 1989 році та деякі позиції якої пізніше увійшли до матеріалів Глобального форуму за виживання людства. Програмою передвчалось створити систему екополісів та еколого орієнтовану конверсію військових підприємств. Цікавим є те, що програма розповсюджувалась на території Африканського континенту в посушливих районах, де екополіс мав стати засобом поліпшення рівня життя населення за допомогою створення аграрного комплексу. Програма-стратегія мала за мету такі основні напрямки:

- створення інфраструктури для періодичного проведення заходів пов'язаних з рекреацією, відпочинком та спортом;
- створення дочірніх філій учбових та науково-дослідницьких закладів, центрів польових дослідів, університетів, діяльність яких була б направлена на розвиток «зелених технологій» та високотехнологічних проектів, які можуть бути апробовані на території екополісів (інноградів); тощо [5].

Саме екополіси та інногради є на сьогодні новими елементами розселення. В сучасних НЕР закладено екологічні та технологічні принципи розвитку. Так,

наприклад, проект міста Донгтан у Шанхаї має компактну планувальну структуру, що утворена трьома житловими районами радіусом 800м з розвинутою системою каналів, великою кількістю озеленених територій та є енергозощаджувальними завдяки використанню альтернативних джерел енергії (рис.2А).

Існуючим прикладом еколого сприятливого міста є Альміре у Нідерландах за проектом Теуна Кулхааса. Місто-супутник цікаве тим, що в планувальній структурі житлові райони межують з відкритими зеленими територіями лісів, луків та сільськогосподарських полів, які створюють сприятливі екологічно збалансовані умови для життя населення, а також дають змогу використовувати їх для агродіяльності. Планувальники розробили проект таким чином, що половина території міста займають водоймища та зелені насадження, а житлові райони формуються з малоповерхової забудови. Кожний житловий район має повний комплекс обслуговування та складається з малих житлових груп, які розраховані на свій особистий стиль життя, соціальні інтереси та функціональне призначення. Автори проекту, виконую настанови Римського клубу, розробили транспортну мережу таким чином, щоб перевага віддавалась міському транспорту та велосіпеду, не існувало перетину житлових утворень з транзитними магістралями, а зв'язок міста на регіональному рівні здійснювалася за допомогою залізниці (рис.2Б).

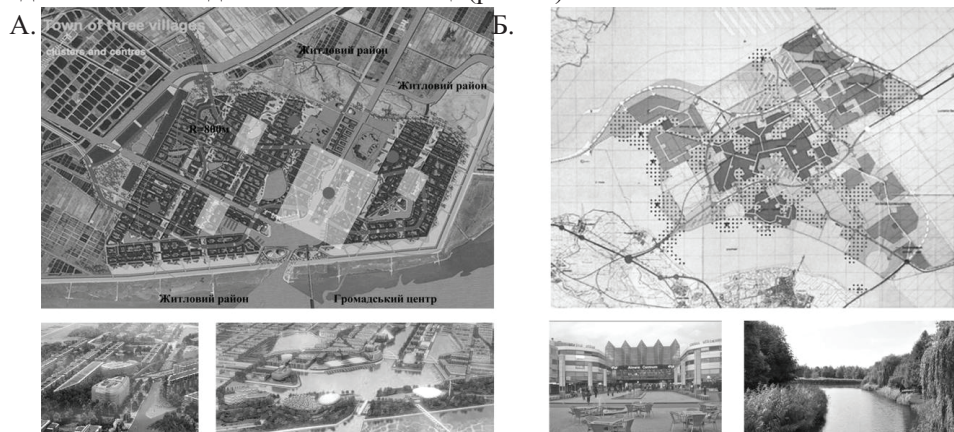

Рис.2 Приклади екополісів Донгтан, Шанхай (А), Альміре, Нідерланди (Б).

Розглядаючи НЕР кінця ХХ–початку ХХІ століття та беручи до уваги загальну класифікацію поселень можна виділити групові особливості та скласти їх типологію за екологічними, містобудівними ознаками та планувальною структурою. Взаємозв'язок між складовими типології прослідковується на різних містобудівних рівнях та дає підстави для об'єднання їх в єдину типологічну схему (рис.3).

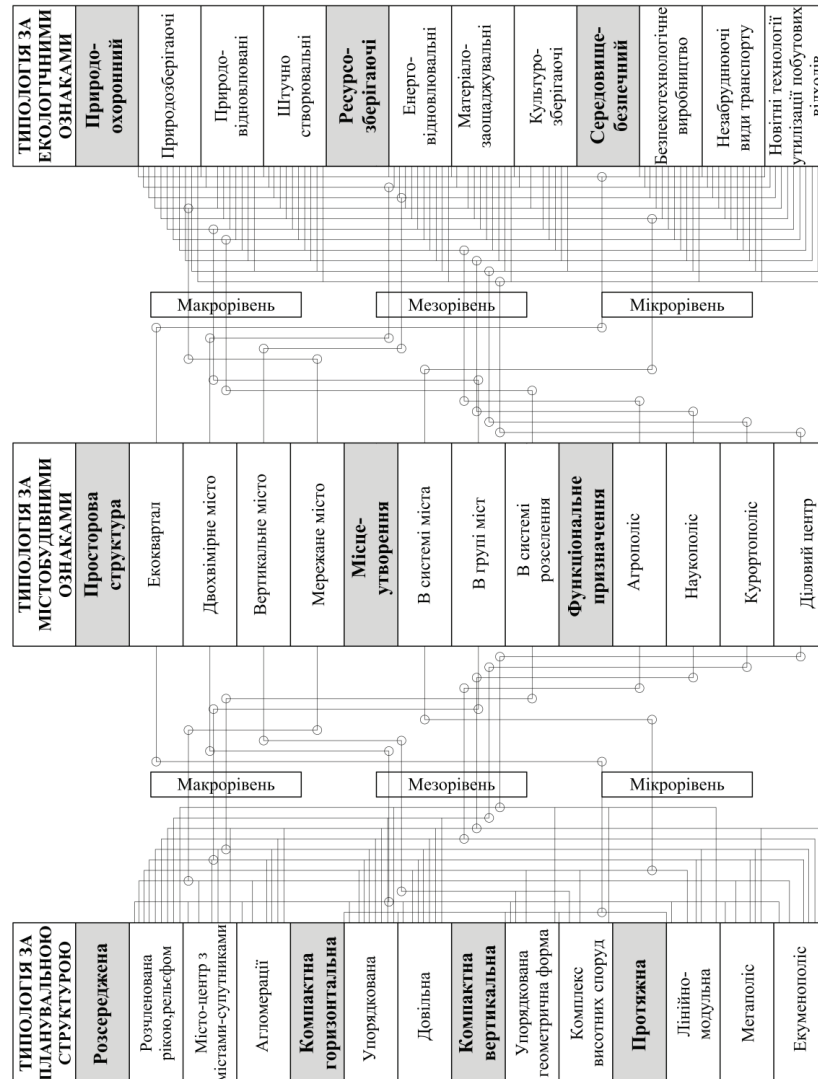

Рис.3 Типологія нових елементів розселення.

Залежність типологічних ознак ґрунтується на містобудівних показниках, які містять в собі екологічні ознаки та відображаються на планувальній структурі НЕР. Типологія за містобудівними ознаками будується за трьома критеріями, які мають ієрархічну структуру та вказують на головне функціональне призначення сучасних поселень. Кожний компонент належить до певного містобудівного рівня від точкового, локального до зонально-регіонального (макро-, мезо-, мікрорівень).

Типологія за екологічними ознаками включає в себе НЕР, що відповідають сучасним екологічним вимогам та рекомендаціям. Такі елементи розселення можуть існувати, розвиватись та об'єднуватись на усіх містобудівних рівнях.

Типологія за планувальною структурою ґрунтується на чотирьох основних типах існуючих планувальних структур, що залежить від містобудівних показників (вида, місця і способу розселення) і є доречною в своєму містобудівному рівні.

Таким чином, завдяки побудові типологічної схеми можна розгорнуто представити новий елемент розселення (екополіс) сучасності за головними показниками та певною мірою визначити його місцезонаштування в окремих випадках (НЕР на новій території, у зонах впливу існуючих міст або у їх середині).

Список використаних джерел

1. Новый элемент расселения. На пути к новому городу / [Бабуров А. В., Гутнов А. Э., Лежава И.Г., и др.]. – М. : Стройиздат, 1966. -128 с.
2. Косицкий Я.В. Архитектурно-планировочное развитие городов / Косицкий Я. В. – М.: Архитектура-С, 2005. – 648 с.
3. Гутнов А. Е. Мир архитектуры: Лицо города / А. Е. Гутнов, В.Л. Глазычев. – М.: Мол. гвардия, 1990. -350с.
4. Кавтарадзе Д. Н. Экополис как концепция среды обитания человека / Д.Н. Кавтарадзе // Экология фундаментальная и прикладная: Проблемы урбанизации: Материалы Междунар. науч.-практ. конф., 3-4 февр. 2005 г. – Екатеринбург: Урал. Ун-т. -2005. -413с.
5. А. Неклесса. «Эколар»: комплементарная стратегия экологической ориентации развития для Африки и мира. [Электронный ресурс] // Журнал «ИНТЕЛПРОС – Интеллектуальная Россия». – Режим доступа до статті: http://www.intelros.org/books/opera_selecta/opera_selecta_53.htm

Аннотация

В статье изложены результаты анализа развития приречного расселения. Рассмотрены примеры экополисов. Предложена типология новых элементов расселения.

Ключевые слова: новый элемент расселения, экополис, функциональное назначение.

Annotation

Article presents an analysis of riparian settlement. Examples of Ecopolis. Proposed a typology of new elements of settlement.

Keywords: new element of settlement, Ecopolis, functionality.